

Çevresel ve Sosyal Adalet Boyutuyla Sürdürülebilirlik* *Sustainability through the Lens of Environmental and Social Justice*

Ömer Faruk Tekdoğan**

Özet

Bu çalışma, sürdürülebilirlik ile çevresel ve sosyal adalet arasındaki ilişkileri inceleyerek, bu iki boyutun bir arada ele alınması gerektiğini savunmaktadır. İklim değişikliği ve fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye geçiş süreçleri, adil geçiş kavramı çerçevesinde değerlendirilmiştir. Yenilenebilir enerjiye geçişin yalnızca çevresel zorunluluklarla değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik hedefleriyle uyumlu bir şekilde planlanması gerektiği vurgulanmıştır. Çalışma, büyüme odaklı ekonomik modellerin sürdürülebilirlik hedefleriyle çatıştığını, kaynakların adil dağılımını ve ekolojik sınırların korunmasını öncelleyen küçülme hareketi gibi alternatif yaklaşımların önemini tartışmıştır. Kentsel sürdürülebilirlik politikalarının sosyal adalet ve kapsayıcılık ilkeleriyle uyumlu hale getirilmesi gerektiği, ekonomik büyüme odaklı stratejilerin genellikle eşitsizlikleri artırdığı ifade edilmiştir. Sonuç olarak, çevresel ve sosyal adaletin bütünlük bir şekilde ele alınmasının, küresel ve yerel düzeyde sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin başarısı için kritik öneme sahip olduğu sonucu ortaya konulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: *Sürdürülebilirlik, Sosyal Adalet, Çevresel Adalet, Küçülme Hareketi, Adil Geçiş*

Abstract

This study examines the relationships between sustainability, environmental justice, and social justice, advocating for these dimensions to be addressed in an integrated manner. Climate change and the transition from fossil fuels to renewable energy have been evaluated within the framework of the just transition concept. It is emphasized that the shift to renewable energy should be planned not only in response to environmental imperatives but also in alignment with social equity goals. The study discusses how growth-oriented economic models conflict with sustainability objectives, highlighting the importance of alternative approaches such as the degrowth movement, which prioritizes equitable resource distribution and the preservation of ecological boundaries. The study also underscores the need for urban sustainability policies to align with principles of social justice and inclusivity, noting that economic growth-focused strategies often exacerbate inequalities. In conclusion, the study asserts that addressing environmental and social justice in a unified manner is critical for achieving sustainable development goals at both global and local levels.

Keywords: *Sustainability, Social Justice, Environmental Justice, Degrowth Movement, Just Transition*

* Geliş Tarihi: 23.11.2024 / Kabul Tarihi: 01.01.2025

** Doç. Dr., Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, İslami Araştırmalar Enstitüsü, İslam Ekonomisi ve Finansı ABD, omerfaruk.tekdogan@asbu.edu.tr, ORCID: 0000-0002-4397-1718

Extended Abstract

In recent years, the concept of sustainability has gained a prominent place on the global agenda. Sustainability, which forms the core of both national and international agendas, has materialized through initiatives such as the European Green Deal and the 2030 Sustainable Development Agenda following years of international coordination and discussions. The Paris Agreement, established during the 21st Conference of the Parties (COP21), aims to limit global warming to 1.5°C above pre-industrial levels. In this context, the targets set by the Paris Agreement for achieving a climate-neutral planet require countries to implement comprehensive economic and social transformations, ensuring that global greenhouse gas emissions peak and climate neutrality is achieved by 2050. To meet these goals, nations are developing climate action programs aimed at reducing greenhouse gas emissions (Tekdogan, 2023).

At the global level, discussions on sustainable development have been shaped by efforts to balance combating climate change with achieving social equity. In this regard, the development of sustainable energy solutions enabling the transition from fossil fuels to renewable energy has become a significant priority. While this transition is expected to yield positive outcomes for social equity, it involves a complex interplay of environmental imperatives and issues of energy justice (Sen et al., 2024). This underscores that sustainable development is not limited to environmental aspects but also encompasses social and economic dimensions, which must progress in harmony.

The relationship between sustainability and social justice highlights that environmental issues cannot be effectively addressed without considering their social dimensions. Sustainability literature emphasizes the necessity of social justice and equity, particularly on a global scale. Dernbach (2002) argues that achieving lasting success in solving environmental problems is challenging without social equity. Poor communities, both in developed and developing countries, are often exposed to the harshest environmental conditions, necessitating efforts to reduce both poverty and environmental degradation. Without such measures, future generations may not have access to the same environmental quality or development opportunities. Initiatives to combat climate change emphasize the need for fair policies that prioritize the needs of low-income populations and indigenous communities most affected by environmental harms. This has led to the emergence of environmental justice movements advocating for fair representation and participation in environmental decision-making processes regardless of race, ethnicity, or socioeconomic status (Solomonian & Di Ruggiero, 2021).

The transition from fossil fuels to renewable energy is not merely a technical issue but also an important opportunity to promote social equity. However, in the absence of equitable policies, this transition risks exacerbating existing inequalities. Just transition principles should be supported by policies that prioritize the needs of vulnerable groups, such as low-income populations and indigenous communities. In this context, governments and international organizations must consider economic, social, and cultural factors when designing energy policies and encourage the participation of local communities in these processes.

The pursuit of sustainability often conflicts with social justice due to structural pressures inherent in modern economic systems. Two fundamental factors fueling this tension are environmental limits and the concentration of wealth. Human activities consistently exceed ecological boundaries, leading to resource depletion and environmental degradation, while growth objectives clash

with sustainability. At the same time, economic systems tend to concentrate wealth and power in specific hands, restricting equitable access to resources and complicating social justice. The values shaping dominant social, political, and economic systems have become so deeply embedded in the collective subconscious that recognizing or critiquing these systems is almost impossible. These systems, designed to deliberately concentrate wealth, often ignore the long-term impacts of uncontrolled human activities on quality of life (Stern, 2014). Together, these factors create deep-rooted and enduring dynamics that require interventions to achieve social equity. In this regard, the degrowth movement has been highlighted as a potential alternative model. Rather than focusing on economic growth, policymakers should adopt an approach that balances societal welfare, environmental boundaries, and resource use. Economic decisions should be evaluated not only in terms of GDP growth but also in terms of social welfare and environmental sustainability metrics.

Urban development policies often prioritize economic growth under the guise of sustainability, overlooking social justice. Examples of these policies demonstrate the need for more holistic and balanced approaches. To address deep inequalities in areas such as housing access, infrastructure services, and quality of life for low-income groups, participatory planning processes and policies responsive to the needs of local communities must be developed.

This study explores the interactions between sustainability and social and environmental justice, emphasizing the importance of fair and equitable policies in addressing environmental challenges. The increasingly globalized sustainability movement highlights the necessity of incorporating social dimensions into efforts to address environmental issues. The processes of climate change and the transition from fossil fuels to renewable energy have been examined in the context of environmental justice, and the effects of this transition on social equity have been evaluated in terms of energy and resource distribution inequities. Additionally, the environmental and social costs of growth-oriented economic models have been critiqued, with alternative approaches such as the degrowth movement being discussed. Finally, the role of sustainability policies in urban development and the global economy has been assessed, providing a framework for aligning environmental sustainability with social justice. This study aims to offer a new perspective on the importance of social justice in defining global sustainability goals, arguing that sustainable development is not merely a technical issue but a transformation requiring the realization of social justice.

The study concludes that efforts to reduce inequalities in global economic systems are more effective when combined with justice-oriented approaches at the local level. Strengthened international collaborations are necessary to better align global goals with local needs. Particularly, less developed and developing countries should be supported through international mechanisms to achieve their sustainable development goals. Ultimately, the study underscores that environmental degradation and social inequalities form an inseparable whole, and resolving these issues is only possible through interdisciplinary and justice-centered approaches. In this context, it is vital for academia, public institutions, civil society organizations, and the private sector to work collaboratively to develop and implement policies centered on justice.

Giriş

Son yıllarda “sürdürülebilirlik” kavramı, dünya gündeminde baskın bir yere sahip olmuştur. Hem ülkelerin hem de uluslararası organizasyonların ana gündemini oluşturan sürdürülebilirlik, yıllar süren uluslararası koordinasyon ve tartışmalar sonucunda Avrupa Yeşil Mutabakatı ile 2030 Sürdürülebilir Kalkınma Gündemi gibi girişimlerle somutlaşmıştır. Taraflar Konferansı 21’de (Conference of the Parties – COP21) oluşturulan Paris Anlaşması, küresel ısınmanın sanayi öncesi seviyelere göre 1,5°C ile sınırlandırılmasını hedeflemektedir. Bu bağlamda, Paris Anlaşması’nın iklim nötr bir gezegene ulaşmak için belirlediği hedefler doğrultusunda, sera gazı emisyonlarının küresel ölçekte zirveye ulaşması ve 2050 yılı itibarıyla iklim nötrlüğünün sağlanması için ülkelerin kapsamlı bir ekonomik ve sosyal dönüşüm gerçekleştirmesi gerekmektedir. Bu hedeflere ulaşmak adına ülkeler, sera gazı emisyonlarını azaltmaya yönelik iklim eylem programlarını oluşturmaktadırlar (Tekdogan, 2023).

Global düzeyde sürdürülebilir kalkınma tartışmaları, iklim değişikliği ile mücadele ve sosyal eşitlik arasında bir denge kurma çabasıyla şekillenmiştir. Bu bağlamda, fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye geçişi mümkün kılacak sürdürülebilir enerji çözümlerinin geliştirilmesi, önemli bir öncelik haline gelmiştir. Bu dönüşümün sosyal eşitlik açısından olumlu sonuçlar doğurması beklenmekle birlikte, çevresel zorunluluklar ve enerji adaleti gibi unsurlar arasında karmaşık bir etkileşim söz konusudur (Sen vd. 2024). Bu durum, sürdürülebilir kalkınmanın sadece çevresel değil, aynı zamanda toplumsal ve ekonomik boyutlarını da içerdiğini ve bu iki alanın uyum içinde ilerlemesi gerektiğini ortaya koymaktadır.

Sürdürülebilirlik ve sosyal adalet arasındaki ilişki, çevresel sorunların sosyal boyutlar göz önünde bulundurulmadan etkin bir şekilde ele alınamayacağı gerçeğiyle ön plana çıkmaktadır. Sürdürülebilirlik literatürü, özellikle küresel ölçekte sosyal adalet ve eşitlik gerekliliğinin altını çizmektedir. Dernbach (2002), çevre sorunlarının çözümünde sosyal eşitlik olmadan kalıcı başarı elde etmenin zor olduğunu savunmaktadır. Hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkelerde yoksul kesimler genellikle en olumsuz çevresel koşullara maruz kalmakta ve bu durumun giderilmesi için yoksulluğun ve çevresel bozulmanın azaltılmasına yönelik çabalar gerekmektedir. Aksi takdirde, gelecek nesillerin aynı çevresel kaliteye veya gelişim olanaklarına erişmesi mümkün olmayacaktır. İklim değişikliği ile mücadele etmeye yönelik girişimler, çevresel zararların en çok etkilediği düşük gelirli nüfuslar ve yerli topluluklar gibi kesimlerin ihtiyaçlarını önceliklendiren, adil politikaların gerekliliğini vurgulamaktadır. Bu durum, çevresel karar alma süreçlerinde tüm insanların ırk, etnik köken veya sosyoekonomik durum gözetilmeksizin adil bir şekilde temsil edilmesini ve katılımını savunan çevresel adalet hareketlerinin ortaya çıkmasına yol açmıştır.

Sürdürülebilirlik arayışı, modern ekonomik sistemlerin yapısal baskıları nedeniyle sıkça sosyal adaletle çatışmaktadır. Bu gerilimi besleyen iki temel unsur, çevresel sınırlar ve

servet yoğunlaşması olarak tanımlanmaktadır. İnsan faaliyetleri, ekolojik sınırları sürekli aşarak kaynak tükenmesine ve çevresel bozulmaya yol açmakta; büyüme hedefleri sürdürülebilirlik ile çatışmaktadır. Aynı zamanda ekonomik sistemler, servet ve gücün belirli ellerde yoğunlaşmasına eğilim göstererek eşit kaynak erişimini kısıtlamakta ve sosyal adaleti zorlaştırmaktadır. Egemen sosyal, politik ve ekonomik sistemleri şekillendiren değerler, kolektif bilinçaltımıza o denli işlemiştir ki, bu sistemlerin varlığını fark etmek veya eleştirebilmek neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu sistemler, bilinçli bir şekilde serveti belirli bir kesimde yoğunlaştırmak için tasarlanmışken, birçok kişi insan faaliyetlerinin kontrolsüz artışının yaşam kalitesi üzerindeki uzun vadeli sonuçlarını göz ardı etmektedir (Stern, 2014). Birlikte ele alındığında, bu unsurlar sosyal eşitliği sağlamaya yönelik müdahale gerektiren köklü ve kalıcı dinamikler oluşturmaktadır.

Bu çalışma, sürdürülebilirlik ile sosyal ve çevresel adalet arasındaki etkileşimleri inceleyerek, çevresel sorunların çözümünde adil ve eşitlikçi politikaların önemini vurgulamaktadır. Giderek küreselleşen sürdürülebilirlik hareketi, toplumların çevresel sorunlarla mücadele edebilmesi için sosyal boyutların da göz önüne alınması gerektiğine işaret etmektedir. İklim değişikliği ve fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye geçiş süreçleri, çevresel adalet bağlamında incelendikten sonra bu geçişin sosyal eşitlik üzerindeki etkileri, enerji ve kaynak dağılımındaki adaletsizlikler üzerinden değerlendirilmiştir. Ayrıca, büyüme odaklı ekonomik modellerin çevresel ve sosyal maliyetleri eleştirilmiş; küçülme hareketi gibi alternatif yaklaşımlar tartışılmıştır. Son olarak, sürdürülebilirlik politikalarının kentsel gelişim ve küresel ekonomi bağlamındaki rolü değerlendirilerek, çevresel sürdürülebilirlik ile sosyal adalet arasındaki uyumun nasıl sağlanabileceğine dair bir çerçeve sunulmuştur. Çalışma, küresel düzeyde sürdürülebilirlik hedeflerinin belirlenmesinde sosyal adaletin önemi konusunda yeni bir bakış açısı geliştirmeyi amaçlamakta ve sürdürülebilir kalkınmanın yalnızca teknik bir mesele olmadığını, aynı zamanda toplumsal adaletin sağlanmasını gerektiren bir dönüşüm olduğunu savunmaktadır.

1. Sürdürülebilirlikte Adalet

Sürdürülebilirlik, özellikle kaynakların ve sorumlulukların adil bir şekilde paylaşılmasıyla yakından bağlantılıdır. Sürdürülebilirlik çabalarının gerçekten uzun vadeli ve meşru olabilmesi için adalet ilkesi entegrasyonlu bir şekilde uygulanmalı, politikaların adil ve eşitlikçi olarak algılanması sağlanmalıdır. Törnblom vd. (2024), sürdürülebilirliğin yalnızca kaynakların adil bir şekilde dağıtılmasını değil, aynı zamanda karar alma süreçlerinde de adaletin sağlanmasını gerektirdiğini savunmaktadır. Toplumsal düzenlemeler adaletsiz olarak deneyimlenirse, bunlar uzun vadede sürdürülemez hale gelir ve sürdürülebilirlik girişimlerinin başarısını zedeler. Tersine, sürdürülebilirliği göz ardı eden bir adalet anlayışı, hedeflerine ulaşamayacağı için boş bir kavram haline gelir. Bunun için, kaynakların uzun vadeli kullanımı ve bunların adaletli bir şekilde dağıtılması dikkate alınmalıdır.

Paylaşım adaleti teorileri genellikle zenginlik ve gelir gibi maddi faydalar üzerine yoğunlaşırken, çevresel sürdürülebilirlik, bu teorilerin çevresel yükler ve faydalar üzerine de genişletilmesini gerektirir. Bu çerçevede, çevrenin adalet teorilerinde nasıl değerlendirileceği büyük bir zorluk oluşturur. Caney (2010), çevresel adaletin liberal kaynak ve refah anlayışlarını aşarak, çevrenin adalet teorilerine entegrasyonu için yeni bir yaklaşım gerektirdiğini savunmaktadır. İklim değişikliği bağlamında, paylaşım adaletinin kapsamı ulusal sınırların ötesine geçmektedir. Geleneksel teoriler, faydaların ve yüklerin bir devlet içinde dağılımıyla ilgilenirken, iklim değişikliği küresel bir yaklaşım gerektirir. İklim değişikliğinin etkileri ulusal sınırlarla sınırlı değildir ve iklim değişikliğiyle ilgili bir adalet teorisi, yerel düzeyde uygulanabilir adalet ilkelerinin küresel ölçekte de geçerli olup olamayacağını sorgulamalıdır. Caney (2010), iklim değişikliğinin küresel doğasının, adaletin farklı ilkelerinin gerekip gerekmediğini sorgulamanın önemine dikkat çekmektedir; çünkü iklim değişikliği etkilerinin dağılımı sadece ulusal değil, aynı zamanda nesiller arası bir sorundur.

Adil geçiş kavramı, toplumların fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye doğru geçişiyle birlikte kritik bir öneme sahiptir. 1970'lerin sonlarına dayanan işçi hareketlerinden köken alan bu kavram, enerji sistemlerindeki dönüşümler sırasında adaletin sağlanmasını vurgulamakta ve bu geçişten etkilenen işçilerin geride bırakılmamasını sağlamaktadır. Adil geçiş yalnızca yenilenebilir enerji sektörlerinde yeni işler yaratmakla kalmaz, aynı zamanda bu işlerin yüksek kalitede, adil ücretler, güvenli çalışma koşulları ve kariyer ilerleme fırsatları sunarak oluşturulmasını da sağlar (Sen vd., 2024). Daha temiz enerjiye doğru ilerlerken, bu geçişlerde eşitlik ve kapsayıcılığın ön planda tutulması, mevcut sosyo-ekonomik eşitsizliklerin daha da derinleşmesini engellemek açısından büyük önem taşımaktadır.

Çevresel adalet, özellikle iklim değişikliği ile ilgili olarak, nispeten yeni bir araştırma alanıdır. Çevresel adalet terimi, 1980'lerde özellikle Amerika Birleşik Devletleri'nde, çevresel tehlikelere karşı azınlıkların daha fazla maruz kalmalarına yönelik artan farkındalıkla birlikte önem kazanmıştır. Çevresel adalet, çevre politikalarının geliştirilmesi, uygulanması ve denetlenmesinde tüm insanların ırk, gelir veya ulusal köken ayrımı gözetmeksizin adil muamele ve anlamlı katılım hakkına sahip olmalarını savunur. Bu, özellikle iklim değişikliği bağlamında önemlidir, çünkü marjinalleşmiş topluluklar sıklıkla orantısız risklerle karşı karşıya kalmaktadır. İklim değişikliğinin yarattığı zorluklar hem ulusal hem de küresel ölçekte kaynakların ve sorumlulukların eşitlikçi bir şekilde dağıtılmasının ne kadar acil bir ihtiyaç olduğunu ortaya koymaktadır. İklim değişikliğinden daha fazla etkilenecek olan gelişmekte olan ülkeler, bu zorlukları ele almak için yeterli kapasiteye sahip değilken, en fazla sera gazı emisyonuna katkıda bulunan gelişmiş ülkeler, bu etkileri azaltma kapasitesine sahiptir (Ikeme, 2003).

Küresel Kuzey genellikle gelişmiş ekonomiler ve ileri düzeyde sanayileşmeye sahip ülkeleri belirtirken, Küresel Güney daha yüksek yoksulluk oranlarına ve nispeten düşük sanayileşme seviyelerine sahip ülkeleri belirtmektedir. Güney ülkelerinin kaynaklara ve

araştırmaya yatırım imkânı kısıtlıdır ve küresel iklim değişikliği ile mücadele etmek için yetersiz kalmaktadır. Bu durum, 2024 yılı itibariyle Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (SKA) puanlarına göre sıralanan ilk 20 ve son yirmi ülkenin yer aldığı Tablo 1’de de gözlenmektedir.

Tablo 1: SKA puanlarına göre ülke sıralaması (ilk yirmi ve son yirmi), 2024.

Ülke	SKA Endeksi Puanı	SKA Endeksi Sıralaması	Ülke	SKA Endeksi Puanı	SKA Endeksi Sıralaması
Finlandiya	86,4	1	Mozambik	54,3	148
İsveç	85,7	2	Burkina Faso	52,9	149
Danimarka	85,0	3	Kongo Cumhuriyeti	52,7	150
Almanya	83,4	4	Haiti	52,7	151
Fransa	82,8	5	Liberya	52,5	152
Avusturya	82,5	6	Komorlar	52,4	153
Norveç	82,2	7	Papua Yeni Gine	52,0	154
Hırvatistan	82,2	8	Angola	51,9	155
Birleşik Krallık	82,2	9	Gine Bissau	51,9	156
Polonya	81,7	10	Cibuti	51,7	157
Slovenya	81,3	11	Madagaskar	51,2	158
Çekya	81,3	12	Sudan	49,9	159
Letonya	81,0	13	Nijer	49,9	160
İspanya	80,7	14	Demokratik Kongo Cumhuriyeti	48,7	161
Estonya	80,5	15	Afganistan	48,2	162
Portekiz	80,2	16	Yemen	46,9	163
Belçika	80,0	17	Somali	45,4	164
Japonya	79,9	18	Çad	45,1	165
İzlanda	79,5	19	Orta Afrika Cumhuriyeti	44,2	166
Macaristan	79,5	20	Güney Sudan	40,1	167

Kaynak: (Sachs vd. 2024)

Nesiller arası adalet, küresel çevresel adaletin bir başka önemli yönüdür. İklim değişikliğinin uzun vadeli etkileri, gelecekteki nesiller tarafından hissedilecektir. Bu da mevcut nesillerin onlara karşı hangi sorumlulukları taşıması gerektiği sorusunu gündeme getirir. Gelecek nesillerin haklara sahip olup olamayacağı ve bu hakların politikalara nasıl entegre edilmesi gerektiği önemli sorulardır. Adil tasarruflar ilkesi,

mevcut toplumların, gelecek nesillerin adil bir toplumda yaşamalarını sağlamak için yeterli kaynakları biriktirmeleri gerektiğini öne sürer. Ancak bu, gelecekteki nesillerin refahını aynı şekilde artırmakla yükümlü olduğu anlamına gelmez (Caney, 2010).

İklim politikalarında eşitliğin dikkate alınmaması, bu politikaların meşruiyetini ve etkinliğini zayıflatma riski taşır. Hızlı karbon salınımı azaltma politikalarının eşitlik etkilerinin görmezden gelinmesi, fosil yakıt şirketleri gibi güçlü sektörlerden direncin ortaya çıkmasına yol açabilir. Bazı eleştirmenler, eşitlik taleplerinin kolektif harekete karşı engeller yaratabileceğini savunsa da Klinsky vd. (2017), eşitlik taleplerinin yalnızca derhal fayda sağlamayan, ancak ortak bir sosyo-ekolojik sisteme dahil olan aktörleri harekete geçirebileceğini öne sürmektedir. Bu nedenle, eşitlik sorunlarına dikkat edilmesi, yalnızca karşıtlıkları önlemek için değil, aynı zamanda iklim eylemi için geniş bir destek sağlamak amacıyla da kritik önem taşımaktadır.

Adalet, sürdürülebilirliğin ayrılmaz bir bileşeni olmakla birlikte kaynakların eşit dağıtılmasından, nesiller arası sorumluluklara ve iklim değişikliğinin küresel etkilerine kadar, sürdürülebilir ve meşru çözümler için gerekli olan ahlaki çerçeve sunmaktadır. Çevresel adalet ve iklim adaleti adil ve kapsayıcı hem mevcut hem de gelecekteki nesilleri dikkate alan politikalara ihtiyaç duymaktadır. Sürdürülebilirlik çabalarının uzun vadeli başarısını sağlamak için, adaletin merkezi bir ilke olarak kalması, sosyo-çevresel sistemlerimizi şekillendiren kararlar ve eylemlerle rehberlik etmesi önemlidir.

2. Çevresel Adalet ve Kirlenen Öder İlkesi

Çevresel adalet ve eşitlik, iklim değişikliği tartışmalarının merkezinde yer almakta ve etkilerin, sorumlulukların, maliyetlerin ve faydaların dağılımına odaklanmaktadır. Küresel Kuzey ve Güney bu konulara farklı yaklaşımlar sergilemektedir. Güney, eşitlik, dağıtım adaletsizliği ve tarihi emisyonlar için düzeltici adalet vurgu yaparken, Kuzey, iklim etkilerini en aza indirmek ve küresel ekolojik istikrarı sağlamak için ekonomik verimliliği önceliklendirmektedir (Ikeme, 2003). Bu ayrım, Paris Anlaşması gibi uluslararası müzakerelerde belirginleşmiştir. Bu süreçte, Amerika Birleşik Devletleri de dahil olmak üzere güçlü ülkeler, çok taraflı çevre anlaşmalarına adalet ve eşitlik kavramlarını dahil etmeye direnirken, 134 gelişmekte olan ülkeden oluşan blok, 1972'deki ilk Stockholm çevre zirvesinden bu yana, küresel çevre sorunlarından sorumlu olan ve bunları çözmek için finansal imkanlara sahip ülkelerin emisyon azaltım çabalarının en büyük yükünü üstlenmesi gerektiğini ısrarla savunmuştur (Klinsky et al., 2017). Yeterli küresel eylem, tarihi emisyon seviyelerine bakılmaksızın, her zamankinden daha fazla aktörün derinlemesine emisyon azaltım çabalarını gerektirirken, iklim etkilerinden en az sorumlu olanların genellikle en büyük kırılganlıkları yaşadığı ve uyum sağlamak için kaynaklardan yoksun olduğu gerçeğini de kabul etmelidir. Bu nedenle, adalet ve eşitlik, iklim değişikliği politikaları ve karar alma süreçlerinin merkezinde yer almaya devam etmektedir.

Küresel sera gazı emisyonlarını hızla azaltma çabalarında ulusal adil paylar sorununun nicel olarak incelenmesi amacıyla oluşturulan ve bir çevrimiçi eşitlik referans aracı ve

veri tabanı olan İklim Eşitliği Referans Hesaplayıcısına göre ülkelerin iklim sorununa katkı bakımında sorumlulukları ölçülebilmektedir (Holz vd. 2019). Bu hesaplama göre iklim sorununa katkı sorumluluğu, kalkınma eşliğinin üzerindeki tüketime karşılık gelen tüm emisyonların toplamı olarak tanımlanmakta ve bu eşik altındaki tüketime karşılık gelen emisyonlar, temel veya hayatta kalma tüketimiyle ilişkili oldukları gerekçesiyle sorumluluk hesaplamasına dahil edilmemektedir. 1850 yılından günümüze kümülatif ölçülen sorumluluk oranları Tablo 2’de gelir gruplarına göre yer almaktadır. Buna göre, iklim değişikliği sorununda tarihi sorumluluğun ağırlıklı olarak yüksek gelir grubunu oluşturan Küresel Kuzeyde olduğu görülmektedir.

Tablo 2: Kümülatif iklim sorununa katkı sorumluluk payları, 1850 – 2023.

Gelir Grubu	Sorumluluk Payı
Yüksek Gelirli	45,06%
Alt Orta Gelirli	34,76%
Üst Orta Gelirli	17,37%
Düşük Gelirli	2,81%

Kaynak: (Holz vd. 2019)

Ülkelerin 1970 ile 2022 yılları arasındaki toplam sera gazı emisyonlarının dünyadaki paylarına göre ilk 10 ülkenin yer aldığı Tablo 3’e bakıldığında tarihi sorumluluk açısından durumun son yarım asırda değişmeye başladığını söylemek mümkündür. Buna göre, üst orta gelir gurubunda yer alan Çin, Rusya, Hindistan, Brezilya ve Endonezya son yarım asırdaki toplam sera gazı emisyonlarının yüzde 34’üne oluşturmaktadır.

Tablo 3: Küresel sera gazı emisyonlarında ilk 10 ülkenin payları, 1970-2022.

Ülke	Payı %
Çin	18,39%
ABD	16,81%
Rusya	6,41%
Hindistan	5,23%
Japonya	3,37%
Almanya	2,97%
Brezilya	2,31%
Birleşik Krallık	1,87%
Kanada	1,72%
Endonezya	1,58%

Kaynak: (EDGAR, 2023)

Kirleten öder ilkesi, bu eşitsizlikleri ele almak için bir çerçeve sunmakta ve kirlilikten sorumlu olanların emisyon azaltım maliyetlerini üstlenmesi gerektiğini savunmaktadır.

Ekonomistler, bu fikri, üretimin gerçek maliyetlerinin, çevresel zararlar da dahil olmak üzere, bir ürünün fiyatına dahil edilmesi anlamına gelen dışsallıkların içselleştirilmesi olarak tanımlamaktadır. Böyle bir hesap verebilirlik olmadığında, maliyetler başkalarına yüklenir, eşitsizlikleri sürdürür ve daha fazla çevresel zararı teşvik eder (Shue, 1999). Bu ilke, OECD ve Avrupa Birliği'nin de yer aldığı uluslararası anlaşmalarda da onaylanmıştır. Ancak bu ilkenin uygulanması tartışmalıdır (Jamieson, 2010). Eleştirmenler, bu ilkenin özellikle tarihi emisyonları ele alırken iklim sorumluluğunun karmaşıklıklarını aşırı basitleştirdiğini savunmaktadır. Bazıları, az gelişmiş ülkelerini gelişmiş ülkelerin sanayi ve teknolojiadaki ilerlemelerinden faydalandığını iddia etmektedir. Ancak bu faydalar genellikle bir bedel karşılığında sağlanmış, az gelişmiş ülkeler aldıkları çoğu avantaj için borç yükü altına girmiştir. Sonuç olarak, eleştirmenler, sanayileşmiş ülkelerin zenginleşmesinin orantısız bir şekilde kendilerine fayda sağladığını ve yoksul ülkelere süregelen ekonomik ve çevresel zorluklar bıraktığını savunmaktadır (Shue, 1999).

Tarihi emisyonlar meselesi ayrıca ahlaki ve pratik kaygıları gündeme getirmektedir. Kirleten öder ilkesini eleştirenler, özellikle önceki nesillerin faaliyetlerinin çevresel sonuçlarını mazur görülebilir bir şekilde bilmemiş olabileceği göz önüne alındığında, mevcut nesillerin atalarının eylemlerinden sorumlu tutulmasının adil olmadığını savunmaktadır. Bu itiraz, tüm ulusları sorumlu tutan kolektivist yaklaşımlara, günümüz eylemlerine odaklanan bireyci yaklaşımlardan daha güçlü bir şekilde uygulanmaktadır (Jamieson, 2010). Yine de sanayileşmiş ülkelerin çevresel sonuçlar netleşmesine rağmen yüksek emisyonlarını sürdürmesi, cehalet iddialarını zayıflatmaktadır. Bugünkü sanayileşmiş toplumlar, yüksek yaşam standartları, daha iyi sağlık hizmetleri ve eğitim olanakları gibi geçmiş faaliyetlerin faydalanıcıları olmaya devam etmektedir. Sanayileşmenin faydaları nesiller boyunca sürmekte ve küresel eşitsizlikleri pekiştirmektedir. Sanayileşmiş bir ülkede doğmak ile gelişmekte olan bir ülkede doğmak arasındaki fark, önceki sanayi faaliyetlerinden elde edilen kalıcı avantajları vurgulamaktadır (Shue, 1999). Dolayısıyla, sanayileşmiş ülkelerdeki mevcut nesillerin geçmişle tamamen ilgisiz olduğu argümanı, bu nesiller arası bağlantıları görmezden gelmektedir.

Bu itirazlara rağmen, kirleten öder ilkesi, sorumluluğun faydalarla uyumlu hale getirilmesi gerekliliğini vurgulamakta ve sanayileşmenin ödülllerinden yararlananların sonuçlarını ele almaya katkıda bulunmasını sağlamaktadır. Tarihi emisyonları ele almak karmaşık olsa da ilkenin temel mantığı önemini korumaktadır: Kirliliğe neden olan, onu temizleme sorumluluğunu üstlenmelidir (Shue, 1999). Adalet ve eşitlik, zengin ülkelerin tarihi katkıları ve sanayileşmeden sağladıkları devam eden faydalar göz önüne alındığında, iklim değişikliğiyle mücadelede daha büyük yükler üstlenmesini gerektirmektedir. Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerin geçmiş hataları tekrarlamayan sürdürülebilir kalkınma yollarını izlemesi desteklenmelidir. Adalet ve eşitliğin iklim politikalarına ve uluslararası anlaşmalara entegre edilmesi, küresel iş birliğini teşvik etmek ve iklim değişikliğinin acil zorluklarını ele almak için elzemdir.

Adalet ve eşitlik ilkelerinin iklim değişikliğiyle mücadelede merkezî bir rol oynaması gerektiği açıktır. Küresel iklim krizine çözüm arayışları, yalnızca teknik ve ekonomik yaklaşımlar yerine, tarihsel sorumlulukları, mevcut eşitsizlikleri ve gelecek nesillere karşı ahlaki yükümlülükleri dikkate alan bir çerçeveye sürdürülebilir kılınabilir. Sanayileşmiş ülkelerin tarihsel emisyonlardan elde ettikleri ekonomik ve sosyal avantajlar, küresel iş birliğini gerektiren bir sorumluluk doğururken, gelişmekte olan ülkelerin daha sürdürülebilir bir kalkınma yolu izleyebilmesi için desteklenmesi zaruridir. Ancak bu süreç, yalnızca gelişmiş ülkelerin sorumluluğu ile sınırlı olmamalı; tüm aktörlerin, geçmişteki katkılarına bakılmaksızın, iklim değişikliğiyle mücadelede daha güçlü ve kapsayıcı adımlar atmasını içermelidir. Kirlenen öder ilkesi gibi prensipler, sorumluluğu faydalarla ilişkilendirerek adil bir denge sağlamaya çalışsa da mevcut eşitsizlikleri derinleştirmeden uygulanabilmesi için hassas bir şekilde ele alınmalıdır. Adalet, eşitlik ve tarihsel sorumluluk ilkeleri ekseninde şekillenecek uluslararası politikalar, yalnızca daha etkili ve kapsayıcı bir küresel eylemi teşvik etmekle kalmayacak, aynı zamanda iklim krizinin yarattığı adaletsizlikleri azaltmada da kritik bir rol oynayacaktır.

3. Çevresel ve Sosyal Adalet Bağlamında Küçülme Hareketi

Sürdürülebilir bir gelecek için sadece çevreyi korumak değil, aynı zamanda toplumsal eşitliği sağlamak ve adil bir kaynak paylaşımı oluşturmak da gerekmektedir. Bu gereklilik ışığında ortaya çıkan küçülme (degrowth) hareketi, sürdürülebilirlik ve sosyal adalet arasındaki bağlantıyı güçlendirmeyi amaçlayarak, büyüme odaklı ekonomi anlayışına köklü bir alternatif sunmaktadır.

Küçülme düşüncesi, yirminci yüzyılın sonlarında, ekonomik büyüme ile ölçülen sürekli büyümeyi önceliklendiren mevcut ekonomik paradigmaya eleştirel bir yanıt olarak ortaya çıkmıştır. Bu hareket, büyüme odaklı kalkınma anlayışının çevresel ve toplumsal maliyetlerini göz ardı ettiğini savunarak ekonomik büyümeye dair köklü eleştiriler sunmaktadır. Çevre ile olan ilişkisinde insanın üstün konumunu ve sömürgecilik yoluyla gelişmiş olarak addedilen ülkelerin tarih boyunca marjinal topluluklar üzerinde kurduğu tahakkümü sorgulayan küçülme düşüncesi, bu bağlamda sadece ekolojik değil, aynı zamanda toplumsal adaleti de gözeten alternatif bir yaklaşım önermektedir (Kallis vd., 2018).

Bu yaklaşımla, küçülme hareketi ekonomik büyümenin yalnızca iyi ve gereklilik olarak görüldüğü algıyı kırmayı amaçlamaktadır. Bu hareketin savunucuları büyümenin kaçınılmaz olarak toplumsal eşitsizlikleri derinleştirdiğini, çevresel tahribatı hızlandırdığını ve kaynak sömürsünü artırdığını öne sürmektedir. Küçülme, bu bağlamda ekolojik sınırların korunmasına ve kaynakların adil bir biçimde dağıtılmasına öncelik verilmesini savunmakta, bu yönüyle toplumsal adalet ile doğrudan uyum içinde olmaktadır. Ayrıca, küçülme düşüncesi refah ve yaşam kalitesinin yüksek tüketim ya da ekonomik üretime bağlı olmadığını, aksine daha kısa çalışma saatleri, sürdürülebilir yaşam pratikleri ve topluluk dayanışması gibi değerlerle geliştirilebileceğini öne sürer.

Bu bakış açısı, daha adil ve kapsayıcı bir topluma ulaşma hedefine önem vermektedir (Kallis vd., 2018; Stratford, 2020).

Yirmi birinci yüzyılın başlarına gelindiğinde, küçülme hareketi teorik çerçevesinden çıkıp aktivist bir kimlik kazanmıştır. Başlangıçta altyapı projeleri ve çevre adaleti gibi yerel meselelere odaklanan hareket, zamanla daha geniş sosyal ve ekolojik adalet hareketleriyle iş birliğine giderek adil kaynak dağılımı ve fırsat eşitliğini vurgulayan, daha kapsayıcı bir toplum yaratma hedefini ön plana çıkarmaya başlamıştır. Böylelikle, küçülme sadece ekonomik bir model eleştirisi olarak kalmamış, aynı zamanda küresel düzeyde adalet ve sürdürülebilirlik üzerine inşa edilmiş bir hareket olarak kendini yeniden tanımlamıştır (Okereke, 2024).

Yeşil büyüme yanlılarıyla küçülme savunucuları arasında önemli ortak noktalar bulunmaktadır. Her iki grup da kaynakların adil dağılımını sağlama ve toplumsal eşitsizlikleri azaltma amacını taşır. Yeşil büyüme savunucuları, teknolojik yenilikler ve kaynak verimliliği yoluyla büyümeyi sürdürerek çevresel zararı azaltabileceğimize inanırken, küçülme savunucuları bu yaklaşımın ekolojik çöküşü önlemek için yeterli olmayabileceğini savunur. İki yaklaşım arasındaki bu ayrılığa rağmen, her iki hareket de ekolojik sürdürülebilirlik ve sosyal adaletin birbirinden ayrı düşünülemeyeceğini vurgular (Stratford, 2020). Bu birliktelik, toplumsal eşitlik ile çevre koruma hedeflerinin birlikte ele alınması gerektiği konusunda ortak bir zemin sağlar.

Küçülme hareketi gelişmeye devam ettikçe, farklı dünya görüşlerini, özellikle de marjinal toplulukların refah ve sürdürülebilirlik konularındaki alternatif bakış açılarını bünyesine katma gibi zorlu bir görevle karşı karşıya kalmıştır. Küçülmenin bu çeşitli dünya görüşleriyle kurduğu kültürlerarası diyalog, ekolojik bütünlüğü ve sosyal adaleti birlikte teşvik eden bir geleceği hayal edebilmek için kritik bir öneme sahiptir. Kültürlerarası iş birliği ve diyalog sayesinde küçülme hareketi, sürdürülebilir bir dünya yaratma hedefini, toplumsal eşitlik ve ekolojik denge temelinde şekillendirme fırsatı bulmaktadır (Lang, 2024). Bu etkileşim, yalnızca büyüme odaklı sistemlere karşı bir alternatif oluşturmanın yanı sıra, farklı kültürlerin bilgi birikimlerinden beslenerek doğayla uyumlu ve adil bir toplumsal yapı inşa etmeyi mümkün kılmaktadır.

Küçülme hareketi, toplumda mevcut olan ekonomik eşitsizliklerin büyük ölçüde kapitalist, jeopolitik ve ırksal dinamikler tarafından sürdürüldüğünü ve bu eşitsizliklerin ancak bu güç dinamiklerine meydan okunarak ortadan kaldırılacağını savunur. Küçülme hareketini eleştirenler, büyüme modelinin toplumsal yoksulluğu azaltmak yerine sömürü ve çevresel tahribatla sonuçlandığını, bu durumun da en çok marjinal toplulukları etkilediğini öne sürmektedir. Küçülme hareketi ise, toplumsal refahı ve ekolojik bütünlüğü merkeze alan bir gelecek vizyonunu benimseyerek bu sorunların çözümüne katkı sağlamayı hedeflemektedir (Islar vd., 2024).

Küçülme hareketini eleştirenler, hareketin yoksulluk ve eşitsizlik gibi karmaşık sorunları, özellikle de küresel Güney'deki koşulları yeterince kapsaymadığını savunmaktadır. Bu

bölgelerde pek çok insan için ekonomik büyüme, temel güvenliğin sağlanması ve en temel ihtiyaçların karşılanması için gerekli bir araç olarak görülmektedir; dolayısıyla küçülme kavramı, bu gerçeklerden uzak ve soyut bir fikir olarak algılanabilmektedir. Küresel Güney'deki topluluklar aşırı tüketimden ziyade yoksulluk ve kıtlıkla mücadele ettiği için küçülme hareketinin teorik çerçevesi, birçok Güney ülkesinin öncelikli ihtiyaç ve taleplerini karşılamakta yetersiz kalabilir (Ahern, 2023). Bu nedenle küçülme hareketinin, küresel Güney'in perspektiflerini içeren, daha kapsayıcı ve anlamlı bir diyalog kurması büyük önem taşımaktadır (Okereke, 2024).

Küçülme, ekonomik faaliyetlerde azalmanın sosyal güvenlik üzerindeki potansiyel etkileri konusunda da yeni soruları gündeme getirmektedir. Bu bağlamda sosyal güvenlik sistemlerinin reformu ve temel gelir uygulaması gibi çeşitli önlemler önerilmiştir. Ancak, bu tür önlemlerin etkinliği ve uygulanabilirliği konusunda hala önemli tartışmalar mevcuttur (Theuer & Hopp, 2019).

Küçülme hareketinin farklı bakış açıları ve kültürel bağlamları bir araya getirme çabası hem sürdürülebilirlik hem de sosyal adalet açısından önemli bir fırsat sunmaktadır. Küresel Güney'de temel ihtiyaçları karşılamamanın öncelikli olduğu, büyümenin bu bağlamda vazgeçilmez görüldüğü toplulukların perspektiflerinin küçülme söylemine dahil edilmesi, hareketin kapsayıcılığını ve uygulanabilirliğini artırabilir. Bu doğrultuda, küçülme hareketi, tek tip bir çözüm önermek yerine, farklı bölge ve toplumların özgül ihtiyaçlarını gözeterek bir sürdürülebilirlik modeli geliştirmelidir. Küçülme, toplumsal adalet ve ekolojik denge hedeflerine ulaşmak adına hem büyüme odaklı ekonomilere hem de mevcut sosyal eşitsizliklere karşı bir alternatif olarak kendini yeniden tanımlayabilir. Küçülme hareketinin geleceğinin, yalnızca teorik çerçevesinin genişletilmesine değil, aynı zamanda pratikte adil ve sürdürülebilir uygulamaların nasıl oluşturulabileceğine dair somut adımlar atılmasına bağlı olduğu görülmektedir.

4. Ekonomik ve Çevresel Çıkarların Sosyal Adaleti Örtmesinde Sürdürülebilirlik Makyajı

Sürdürülebilirlik makyajı (sustainability fix), kentsel gelişim gerilimlerini yönetmek için sürdürülebilirlik söyleminin stratejik kullanımı ve seçici politika uygulamalarını tanımlayan bir terimdir. Bu yaklaşım genellikle ekonomik ve çevresel çıkarları önceliklendirirken, sosyal adalet meselelerini göz ardı etmektedir. İlk olarak While, Jonas ve Gibbs (2004) tarafından ortaya konulan bu kavram, şehirlerin büyüme hedeflerini meşrulaştırmak, yatırımları çekmek ve rekabetçiliği artırmak için sürdürülebilirlik anlatılarını nasıl benimsediğini incelerken bu durumun çoğu zaman adil bir kentsel gelişimin zararına gerçekleştiğini göstermektedir.

Bu kavram, bazen sorunları yalnızca geçici olarak düzeltmeye çalışan yöntemleri eleştirmek için de kullanılır. Bu bağlamda, temel sorunları veya sistemik değişiklik gerekliliğini göz ardı ederek yalnızca görünüşte sürdürülebilir bir izlenim yaratma

çabasını ifade etmektedir. Bir şirketin çevre dostu olmadığını bile bile yeşil bir imaj yaratması (greenwashing) buna örnek olarak gösterilebilir.

While, Jonas ve Gibbs (2004) tarafından geliştirilen sürdürülebilirlik makyajı kavramı, kentsel çevre yönetiminde çevresel sürdürülebilirliği ekonomik büyüme ile uyumlu hale getirmeye yönelik çabaların sınırlamalarını göstermektedir. Söz konusu çalışmada bu kavram, Manchester ve Leeds gibi şehirlerin çevresel sürdürülebilirlik taleplerini şehir büyüme stratejilerine dahil ederken genellikle ekonomik kalkınmayı ön planda tutarak çevresel sorunları çözmeye çalıştıkları bir yaklaşımı açıklamak için kullanılmaktadır. Bu tür bir yaklaşım, çevreye yönelik politikaların ekonomik büyüme stratejileriyle uyumlu hale getirilmesini sağlarken, radikal değişiklikler yapmak yerine çevresel etkilerin yönetilmesini amaçlamaktadır.

Çalışma, Manchester ve Leeds'teki kent elitlerinin, çevre politikalarını, büyüme stratejileriyle uyumlu bir şekilde seçici bir şekilde benimsediğini göstermektedir. Çevrecilik, kent siyaseti üzerinde güçlü bir etkiye sahipken, çevresel sürdürülebilirlik sadece herkes için kazançlı girişimlerle, yani büyümeyi teşvik ederken çevresel iyileştirmeler sağlayan stratejilerle benimsenmektedir. Bu, çevresel sürdürülebilirliğin köklü bir şekilde dönüşüm sağlamak yerine, mevcut büyüme yönelimini sürdüren bir makyaj olduğu anlamına gelmektedir.

Ekolojik modernleşmenin kentsel kapitalizmi yeşillendirmek için politik olarak kabul edilebilir bir yöntem sunduğunu savunan çalışmada Leeds ve Manchester'daki çevre politikaları, kapitalist büyümeyi köklü bir şekilde değiştirmeyi değil, onu çevreye duyarlı bir şekilde modernize etmeyi amaçladığı ortaya konmaktadır. Ekolojik modernleşme, toplumsal yapıları radikal şekilde değiştirmek yerine, mevcut ekonomik yapıları çevre dostu hale getirme stratejisi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu da sürdürülebilirlik makyajı kavramına uymaktadır. Çünkü çevresel sürdürülebilirlik, kapitalist büyüme modelinin sürdürülebilmesi için uyarlanmış bir araçtır. Ancak bu yaklaşım, çevresel sorunları yönetmeye çalışırken, radikal değişiklikler yapmayı reddederek sürdürülebilirlik ile sosyal adaletin uyumlu bir şekilde sağlanmasının önünde engeller oluşturmaktadır.

Long (2016) Austin şehrinin sürdürülebilirlik söylemini, kentsel büyümeyi teşvik etmek ve yatırımları çekmek için nasıl kullandığını ve derin köklü sosyal eşitsizlikleri nasıl görmezden geldiğini araştırmaktadır. Austin şehrinin sürdürülebilirlik söylemini ve politikalarını analiz eden bu çalışma, şehrin yaklaşımının çoğunlukla ekonomik ve çevresel kaygıları, sosyal adaletin önünde tuttuğunu göstermektedir. Örneğin, "Imagine Austin" isimli kapsamlı plan, ekonomik fırsatları ve çevresel sağlığı teşvik eden bir sürdürülebilirlik vizyonu ortaya koyarken, konut erişilebilirliği, soylulaşma (gentrifikasyon) ve azınlık topluluklarının yerinden edilmesi gibi artan sorunları ele almaktan kaçınmaktadır.

Austin'in büyüme odaklı bir şehirden yeşil politikalara yatırım yapan bir şehre geçişini izleyen çalışma, bu sürdürülebilirlik söyleminin kentsel gelişimi çevre dostu bölgelere kaydırıldığını, ancak bunu büyük bir sosyal maliyetle yaptığını belirlemektedir. Mesela, tarihsel olarak marjinalleşmiş bölgelerden biri olan Doğu Austin, başlangıçta Afro-Amerikan ve Latin topluluklarına ev sahipliği yaparken, şimdi istenilen gelişim bölgeleri olarak işaretlenmiştir. Bu belirleme, bölgeye lüks konut projeleri ve kamuya ait hizmetleri çekmiş ve bu gelişmeler, artan emlak değerleri ve vergilerle, bölgenin uzun süreli sakinlerini istemeden yerinden etmiştir. Böylece, sürdürülebilirlik politikaları, kapsayıcı bir büyüme yaratmak yerine, soylulaşmayı (gentrifikasyonu) teşvik etmiş, Austin içinde sosyal ve ekonomik uçurumları derinleştirmiştir.

Çevreciliğin servet dağılımını sağlamak için bir araç olduğu düşüncesinin aksine, sürdürülebilirlik makyajı, sürdürülebilirlik çabalarının çoğu zaman ekonomik büyümeyi teşvik ettiğini, bunu kısıtlamak yerine desteklediğini göstermektedir. Çevresel politikaların seçici olarak benimsenmesi, çevre dostu bölgeler veya yeşil alanlar yaratılması, genellikle soylulaşmaya yol açmakta, bu da düşük gelirli sakinleri dışarıya iterken daha varlıklı nüfusu çekmektedir. Böylece, bireyleri ve aileleri mallarından mahrum bırakma amacı gütmek yerine, bu önlemler zaten ekonomik olarak avantajlı konumda olanların servet birikimini daha da artırmaktadır.

Bu durum daha geniş bir perspektiften ele alınacak olursa, yapılan analizde sürdürülebilirlik makyajı kavramının ne kadar belirleyici olduğu görülmektedir. Şehirlerin çevresel sürdürülebilirlik hedeflerini, genellikle toplumsal eşitsizlikleri daha da derinleştiren, ekonomik büyüme odaklı politikalara nasıl entegre ettikleri önemli bir tartışma konusu olmuştur. Austin örneğinde olduğu gibi, çevresel iyileştirmeler ve yeşil projeler, bazen daha fazla ekonomik fırsat yaratmak için uygulanırken, aynı zamanda marjinal toplulukların bu gelişmelerden dışlanmasına yol açmaktadır. Bu tür stratejiler, çevresel hedeflerle sosyal adaletin nasıl uyumsuz olabileceğini ve ekonomik büyümenin sürdürülebilirlik adına ne tür toplumsal bedellere mal olabileceğini açıkça gözler önüne sermektedir.

Çevresel sömürüye dair endişeler, aslında eski anti-kapitalist görüşleri savunmak için kullanılan yeni bir gerekçe olarak görülebilir. Ancak sürdürülebilirlik makyajı, bu sorunların çok daha derin ve acil olduğunu göstermektedir. Sürdürülebilirlik makyajı, kapitalist çerçeve içinde bile, şehirlerin ve işletmelerin çevresel ve sosyal adalet dilini, mevcut güç yapılarını temelden sorgulamadan büyüme gündemlerine hizmet etmek için nasıl ele geçirdiğini göstermektedir. Bu yaklaşım, genellikle eşitsizlikleri doğrudan ele almak yerine sürdürmekte ve sosyal adalet ile çevresel bozulma sorunlarının sadece bahaneler değil, kapitalist sistemler içinde gerçekten var olan ve gözlemlenebilen sorunlar olduğunu göstermektedir.

5. Adil Sürdürülebilirlik için Küresel Ekonomi Manifestosu

Leonardo Bacchetti ve Jeffrey Sachs tarafından imzalanan Küresel Ekonomi Manifestosu (Global Economics Manifesto) çevresel krizler, sosyal adaletsizlikler ve jeopolitik istikrarsızlıklar gibi küresel meydan okumaları ele almak için ekonomi biliminde köklü bir dönüşüm çağrısında bulunmaktadır. Neoklasik Sentez gibi geleneksel ekonomik çerçevelerin sınırlamalarını eleştirerek sürdürülebilir kalkınma, disiplinler arası entegrasyon ve küresel etik temelli yeni bir yaklaşım önermektedir (Bacchetti & Sachs, 2024).

Manifesto, ekonomi biliminin Çin, Hindistan ve Afrika gibi yükselen güçlerin şekillendirdiği çok kutuplu bir dünyanın gerçeklerini ele almak için Batı merkezli modellerin ötesine geçen farklı küresel perspektifleri içermesi gerektiğini savunmaktadır. İnsan kaynaklı iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve kirlilik gibi sorunların ekonomik faaliyetlerin doğal sistemlere entegre edilmesi yoluyla ele alınmasının kritik bir ihtiyaç olduğunu kabul etmektedir. Ayrıca, ileri teknolojilerle ilişkilendirilen servet ve güç yoğunlaşmasını vurgulamakta ve teknolojik kaynaklara adil erişim ile yönetimi savunmaktadır. Geleneksel "homo economicus" paradigmasını eleştiren manifesto, güven, işbirliği ve kolektif refah temelli bir ahlaki ekonomi çağrısında bulunmaktadır.

Bu ekonomik rönesans manifestosu, ekonomi için dönüştürücü bir vizyon sunmaktadır. Öncelikle, iklim ve biyolojik çeşitlilik gibi doğal sistemleri; kültür ve etik gibi sosyal yapılarla ve enerji ile ulaşım ağları gibi mühendislik sistemleriyle birleştiren bütüncül yaklaşımların önemini vurgulamaktadır. Bu bağlantılı perspektif, insan ve çevre arasındaki karmaşık bağımlılıkları tanımaktadır. İkinci olarak, tarihsel, kültürel ve biyofiziksel çeşitliliği yansıtan ve Batı merkezli modellerin ötesine geçerek tüm bölgelerin içgörülerini benimseyen küresel bir disiplin geliştirilmesi gerektiğini savunmaktadır. Üçüncü olarak, işbirliği, karşılıklı saygı ve sosyal erdemlerin geliştirilmesini, dar bireyci paradigmalardan üstün tutan insan merkezli bir ekonomik çerçeve önermektedir. Dördüncü olarak, yerel topluluklardan uluslararası kuruluşlara kadar birçok yönetim seviyesinde kolektif eylemin önemini vurgulamakta ve adalet ile kamu mallarının eşit dağılımını sağlamayı amaçlamaktadır. Beşinci olarak, ekonomik ölçütlerin, dar GSYİH büyümesi odağından insan refahı ve ortak iyiliği önceliklendiren ölçütlere doğru temel bir değişime uğratılması gerektiğini savunmaktadır. Son olarak, bireyler, şirketler ve hükümetler düzeyinde etik uygulamaları teşvik etmekte ve sürdürülebilirlik ile adaleti destekleyen ahlaki ilkelerin benimsenmesini önermektedir.

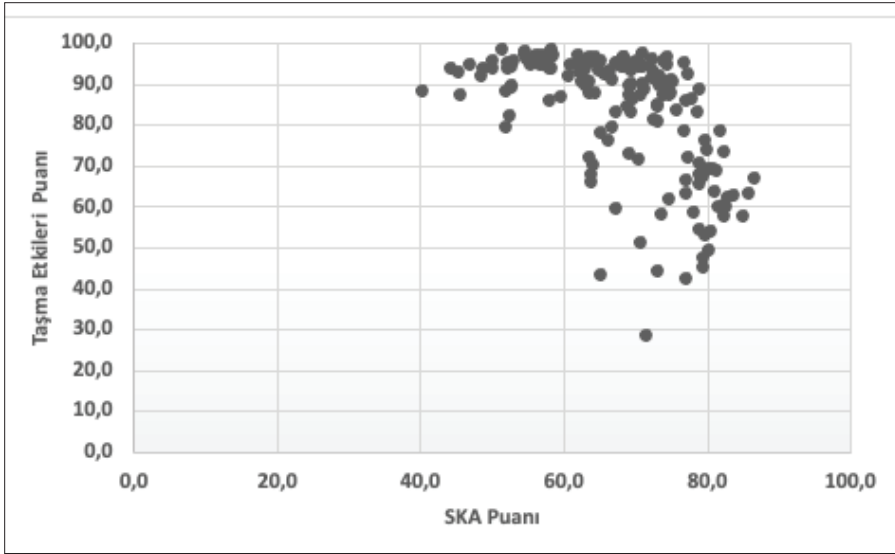
Benzer şekilde, Hariram vd. (2023) de, GSYİH odaklı ekonomik modeli eleştirerek, geleneksel GSYİH büyümesine odaklanmak yerine insan refahını ön planda tutacak şekilde ekonomik ölçütlerin yeniden tanımlanmasını savunan ekonomik rönesans ilkesine doğrudan paralel bir görüş sunmaktadır. GSYİH'nın ekonomik başarıyı belirlemedeki ana gösterge olarak kullanılması, çevresel bozulma, sosyal eşitsizlikler ve

sürdürülemez kaynak kullanımı gibi sorunlara yol açmıştır. GSYİH odaklı büyüme, fosil yakıtlar ve çıkarıcı uygulamalara dayanmakta, bu da iklim değişikliği, biyolojik çeşitlilik kaybı ve kirliliği artırırken, servet eşitsizliklerini pekiştirmektedir. Manifestoyle benzer şekilde, Hariram vd. (2023) sürdürülebilir kalkınmayı ve adil ilerlemeyi yansıtan alternatif göstergelerle GSYİH'nın değiştirilmesi gerektiğini vurgulayarak, acil bir sistemik değişim çağrısında bulunmaktadır. Döngüsel ekonomi, doğa temelli çözümler ve sorumlu tüketim gibi kavramlar, ekonomik süreçlerin doğal, sosyal ve mühendislik sistemlerine entegre edilmesi gerektiği yönündeki manifestonun çağrısıyla uyumludur. Bu yaklaşımlar, sürdürülebilirlik ve adalet odaklanarak, geleneksel büyüme paradigmasını sorgular ve ekolojik sağlık, sosyal eşitlik ve kolektif refah gibi ilerlemenin daha bütünsel bir görüşünü yansıtan ölçütleri teşvik etmektedir.

Ekonomik ve teknolojik eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik vurgu, sosyal adalet hedeflerine katkıda bulunarak, güç dengesizliklerini ele almakta ve adil yönetimi savunmaktadır. Manifesto, GSYİH odaklı modellere yönelik eleştirisiyle insan refahını artırma ve kaynakların adil dağılımını sağlama taahhüdünü yansıtmaktadır. Kapsayıcı yönetim yapıları ve kamu malları savunarak, küresel düzeyde servet ve güç eşitsizliklerini dengelemeyi amaçlamaktadır.

Manifesto, çevresel sürdürülebilirliği önceliklendirdiği ve ekonomik faaliyetleri ekolojik sistemlere entegre ettiği için SKA ile uyumludur. Ancak Chen (2024) SKA'nın mevcut küresel değerlendirmesini ve sıralamasını eleştirerek, bu değerlendirmelerdeki eşitsizlikleri ve uygulama sorunlarını vurgulamaktadır. Chen (2024) yüksek SKA puanlarının sürdürülemez uygulamalarla nasıl bir arada var olabileceğini göstermektedir. Temel argüman, birçok yüksek sıralamadaki Kuzey ülkesinin, Güney ülkelerinin aleyhine olarak, negatif taşmalar (çevresel bozulma, emek sömürüsü ve yönetim sorunları) ve doğrudan yabancı yatırımlar gibi mekanizmalar aracılığıyla SKH ilerlemesi sağladığıdır. SKA'ya ulaşmak, genellikle daha az gelişmiş ülkelerin sömürülmesini yansıtarak 2030 Gündeminin "Kimseyi Geride Bırakma" anlayışıyla çelişmektedir.

Chen'in (2024) işaret ettiği SKA puanları ile Uluslararası Taşma Puanları arasındaki ilişki Şekil 1'de görülmektedir. Her ülkenin eylemleri, diğer ülkelerin Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine (SDG'ler) ulaşma yetenekleri üzerinde olumlu veya olumsuz etkilere sahip olabilir. Bu etkilerin değerlendirilmesi sonucu ortaya çıkan taşma etkileri puanı daha yüksek ise, bir ülkenin daha fazla olumlu ve daha az olumsuz taşma etkisi yarattığı anlamına gelir. İki puan arasında belirgin bir negatif korelasyon bulunmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Puanı arttıkça, Uluslararası Taşma Puanı genellikle azalmaktadır. Daha yüksek SKA puanlarına sahip ülkeler, genellikle daha düşük taşma puanlarına sahiptir. Bu nedenle, bu ülkelerin diğer ülkelere daha az olumlu ve/veya daha fazla olumsuz taşma etkisi yarattığını söylemek mümkündür. SKA açısından yüksek performans gösteren ülkeler, çevresel, sosyal veya ekonomik maliyetleri diğer ülkelere dışsallaştırmaktadır.



Şekil 1. SKA puanları ile uluslararası taşma puanları

Kaynak: (Sachs vd. 2024)

Bununla birlikte, Chen'in (2024) eleştirisi, ekonomik uygulamalardaki ve sonuçlardaki küresel eşitsizlikleri vurgulayan manifestoyla paralellik göstermekte olup özellikle Kuzey-Güney ayrımına dikkat çekmektedir. Manifesto çok kutuplu bir ekonomik çerçevenin gerekliliğinden bahsederken, Chen (2024) Kuzey'in egemenliğine ve bunun Güney ülkeleri üzerindeki etkilerine dair ampirik kanıtlar sunmaktadır. Negatif taşmalara yapılan vurgu, küresel ekonomik ve çevresel sistemlerdeki derin adaletsizlikleri gözler önüne sermektedir. Güney ülkeleri, zengin Kuzey ülkelerinin ekonomik çıkarları doğrultusunda kaynak sömürüsüne ve emek sömürüsüne genellikle en fazla maruz kalan taraf olmaktadır. Bu sömürü, Kuzey ülkelerinin çevreye zararlı üretim ve atık bertarafını Küresel Güney'e dışallaştırmalarıyla daha da artmakta, iklim değişikliği ve sosyal eşitsizliklere büyük katkı sağlamaktadır. Ayrıca, SKA sıralama sistemleri, gelişmekte olan ülkelerin karşılaştığı sistemik dezavantajları hesaba katmadığı için bu eşitsizlikleri sürdürmekte ve küresel sürdürülebilirlik ilerlemesinin çarpık bir resmini sunmaktadır. Bu sorunlar, adaletin küresel kalkınma çabalarında öncelikli olarak ele alınması gerektiğini vurgulayan daha adil ve eşitlikçi çerçevelerin geliştirilmesi gerektiğine olan acil ihtiyacı ortaya koymaktadır.

Küresel Ekonomi Manifestosu ve Hariram vd. (2023) ile Chen'in (2024) eleştirileri, küresel ekonomik sistemin sürdürülemezliğine ve adaletsizliklerine dair önemli bir uyarı yapmaktadır. GSYİH odaklı geleneksel ekonomik modellerin çevresel bozulma,

sosyal eşitsizlikler ve kaynakların sürdürülemez kullanımı gibi sorunlara yol açtığı vurgulanmakta ve bu modellerin yerine daha adil, sürdürülebilir ve insan odaklı bir ekonomik anlayışın gerektiği savunulmaktadır. Manifesto, ekonomik süreçlerin doğal, sosyal ve mühendislik sistemleriyle entegre edilmesi gerektiğine dikkat çekerken, Hariram vd. (2023) de GSYİH'nın ekonomik başarıyı belirlemedeki ana gösterge olarak kullanılmasının çevresel ve sosyal sorunları artırdığını ve bu nedenle sürdürülebilir kalkınmayı yansıtan alternatif göstergelerle değiştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır. Ayrıca, Chen'in eleştirisi, yüksek SKA puanlarının bile genellikle Güney ülkelerinin aleyhine gelişen pratiklerle elde edildiğini göstererek, bu adaletsizlikleri ortadan kaldırmak için küresel bir işbirliği çağrısında bulunmaktadır. Bu bağlamda, her üç çalışma da küresel eşitsizliklerin giderilmesi, sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin adil bir şekilde uygulanması ve güç dengesizliklerinin ortadan kaldırılması için daha kapsayıcı, adil ve etik bir ekonomik sistemin inşa edilmesinin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu dönüşüm, yalnızca çevresel ve ekonomik sürdürülebilirliği değil, aynı zamanda sosyal adaleti de ön planda tutan bir yaklaşımın benimsenmesiyle mümkün olacaktır.

Sonuç

Bu çalışmada, sürdürülebilirlik kavramının çevresel ve sosyal adalet ilkeleriyle bütünleştirilmesi gerektiğini net bir şekilde ortaya koymaktadır. Fosil yakıtlardan yenilenebilir enerjiye geçiş, yalnızca teknik bir mesele değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik için önemli bir fırsat sunmaktadır. Ancak bu geçişin adil politikalarla desteklenmemesi durumunda, mevcut eşitsizliklerin daha da derinleşme riski bulunmaktadır. Adil geçiş ilkeleri, özellikle düşük gelirli gruplar ve yerli halklar gibi kırılgan kesimlerin ihtiyaçlarını merkeze alan politikalarla desteklenmelidir. Bu bağlamda, hükümetler ve uluslararası kuruluşlar, enerji politikalarını tasarlarken ekonomik, sosyal ve kültürel bağlamları dikkate almalı ve bu süreçte yerel toplulukların katılımını teşvik etmelidir.

Büyüme odaklı ekonomik sistemlerin çevresel sınırları aşındırdığı ve sosyal eşitsizlikleri artırdığı vurgulanmış, bu bağlamda küçülme hareketinin alternatif bir model olarak potansiyeline dikkat çekilmiştir. Ekonomik büyüme odaklı politikaların yerine, toplumsal refahı, çevresel sınırları ve kaynak kullanımını dengeleyen bir yaklaşım benimsenmelidir. Politika yapımcılar, ekonomik kararların yalnızca GSYİH büyümesi ile değil, sosyal refah ve çevresel sürdürülebilirlik ölçütleriyle değerlendirilmesi gerektiğini göz önünde bulundurmalıdır.

Kentsel gelişim politikalarının, sürdürülebilirlik söylemiyle ekonomik büyümeyi önceliklendirdiği ve sosyal adaleti göz ardı ettiği örnekler, bu alanda daha bütüncül ve dengeli yaklaşımlar geliştirilmesi gerektiğini işaret etmektedir. Özellikle düşük gelirli

gruplar için konut erişimi, altyapı hizmetleri ve yaşam kalitesi gibi alanlarda derin eşitsizlikler yaratan durumların önlenmesi için katılımcı planlama süreçleri ve yerel toplulukların ihtiyaçlarına duyarlı politikalar geliştirilmesi gerekmektedir.

Çalışmada, küresel ekonomik sistemlerdeki eşitsizliklerin azaltılmasına yönelik çabaların, yerel düzeydeki adalet arayışlarıyla birleştiğinde daha etkili olacağı sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, uluslararası işbirlikleri güçlendirilerek, küresel hedefler ile yerel ihtiyaçlar arasında daha iyi bir uyum sağlanmalıdır. Özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, uluslararası destek mekanizmaları aracılığıyla sürdürülebilir kalkınma hedeflerini gerçekleştirme yolunda desteklenmelidir.

Çalışma, çevresel bozulma ve toplumsal eşitsizliklerin birbirinden ayrılamaz bir bütün oluşturduğunu, bu sorunların çözümünün ancak disiplinlerarası ve adalet merkezli bir yaklaşımla mümkün olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, akademi, kamu kurumları, sivil toplum kuruluşları ve özel sektörün iş birliği içinde çalışarak adalet merkezli politikalar geliştirmesi ve uygulaması önem arz etmektedir.

Kaynakça

- Ahern, A. (2023). How Degrowth Can Help Reduce Global Conflict. *Science for the People*. <https://magazine.scienceforthepeople.org/online/how-degrowth-can-help-reduce-global-conflict/>
- Becchetti, L., & Sachs, J. (2024, Ekim 21). *A Call for "A New Economics for Our Time"*. <https://www.unsdnsn.org/news/a-call-for-a-new-economics-for-our-time/>
- Caney, S. (2010). Cosmopolitan Justice, Responsibility, and Global Climate Change. İçinde S. M. Gardiner, S. Caney, D. Jamieson, & H. Shue (Ed.), *Climate Ethics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195399622.003.0016>
- Chen, C. (2024). Who wins and who loses in global SDGs rankings? Clarifying the influence of the North-South divide and foreign direct investment on spillover effects. *Sustainable Development*, 32(3), 2653-2665. <https://doi.org/10.1002/sd.2806>
- Dernbach, J. (2002). Sustainable Development: Now More Than Ever. İçinde J. Dernbach (Ed.), *Stumbling Toward Sustainability*. ELI PRESS.
- EDGAR (Emissions Database for Global Atmospheric Research) (2023). Global Greenhouse Gas Emissions. https://edgar.jrc.ec.europa.eu/dataset_ghg2024
- Hariram, N. P., Mekha, K. B., Suganthan, V., & Sudhakar, K. (2023). Sustainalism: An Integrated Socio-Economic-Environmental Model to Address Sustainable Development and Sustainability. *Sustainability*, 15(13), 10682. <https://doi.org/10.3390/su151310682>
- Holz, C., Kemp-Benedict, E., Athanasiou, T., & Kartha S. (2019) The Climate Equity Reference Calculator. *Journal of Open Source Software*, 4 (35), 1273. DOI:10.21105/joss.01273
- Ikeme, J. (2003). Equity, environmental justice and sustainability: Incomplete approaches in climate change politics. *Global Environmental Change*, 13(3), 195-206. [https://doi.org/10.1016/S0959-3780\(03\)00047-5](https://doi.org/10.1016/S0959-3780(03)00047-5)
- Islar, M., Koch, M., Raphael, R., & Paulsson, A. (2024). Degrowth: A path to transformative solutions for socio-ecological sustainability. *Global Sustainability*, 7, e20. <https://doi.org/10.1017/sus.2024.13>

- Jamieson, D. (2010). Adaptation, Mitigation, and Justice. İçinde S. M. Gardiner, S. Caney, D. Jamieson, & H. Shue (Ed.), *Climate Ethics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780195399622.003.0025>
- Kallis, G., Kostakis, V., Lange, S., Muraca, B., Paulson, S., & Schmelzer, M. (2018). Research On Degrowth. *Annual Review of Environment and Resources*, 43(1), 291-316. <https://doi.org/10.1146/annurev-environ-102017-025941>
- Klinsky, S., Roberts, T., Huq, S., Okereke, C., Newell, P., Dauvergne, P., O'Brien, K., Schroeder, H., Tschakert, P., Clapp, J., Keck, M., Biermann, F., Liverman, D., Gupta, J., Rahman, A., Messner, D., Pellow, D., & Bauer, S. (2017). Why equity is fundamental in climate change policy research. *Global Environmental Change*, 44, 170-173. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2016.08.002>
- Lang, M. (2024). Degrowth, global asymmetries, and ecosocial justice: Decolonial perspectives from Latin America. *Review of International Studies*, 1-11. <https://doi.org/10.1017/S0260210524000147>
- Long, J. (2016). Constructing the narrative of the sustainability fix: Sustainability, social justice and representation in Austin, TX. *Urban Studies*, 53(1), 149-172. <https://doi.org/10.1177/0042098014560501>
- Okereke, C. (2024). Degrowth, green growth, and climate justice for Africa. *Review of International Studies*, 1-11. <https://doi.org/10.1017/S026021052400024X>
- Sachs, J.D., Lafortune, G., Fuller, G. (2024). The SDGs and the UN Summit of the Future. *Sustainable Development Report 2024*. Paris: SDSN, Dublin: Dublin University Press. doi:10.25546/108572
- Sen, K. K., Hosan, S., Karmaker, S. C., Chapman, A. J., & Saha, B. B. (2024). Clarifying the linkage between renewable energy deployment and energy justice: Toward equitable sustainability. *Sustainable Futures*, 8, 100236. <https://doi.org/10.1016/j.sfr.2024.100236>
- Solomonian, L., & Di Ruggiero, E. (2021). The critical intersection of environmental and social justice: A commentary. *Globalization and Health*, 17(1), 30. <https://doi.org/10.1186/s12992-021-00686-4>
- Stern, N. (2014). Ethics, equity and the economics of climate change paper 2. *Economics and Philosophy*, 30(3), 445-501.
- Stratford, B. (2020, Aralık 4). Green growth vs degrowth: Are we missing the point? *OurEconomy*. <https://www.opendemocracy.net/en/oureconomy/green-growth-vs-degrowth-are-we-missing-point/>
- Tekdoğan, O. F. (2023). Green Central Banking: A New Role for the Central Banks in the Financial System. *Journal of Central Banking Law and Institutions*, 2(2), 301-326. <https://doi.org/10.21098/jcli.v2i2.170>
- Theuer, L., & Hopp, J. (2019). Bidding farewell to growth: How to provide welfare in a degrowth society. *Exploring Economics*. <https://www.exploring-economics.org/en/discover/bidding-farewell-growth-how-provide-welfare-degrow/>
- Törnblom, K. Y., Popa, R., & Krüti, P. (2024). Are social justice and sustainability interdependent? If so, how and under what conditions? *Sustainable Development*, sd.3177. <https://doi.org/10.1002/sd.3177>
- While, A., Jonas, A. E. G., & Gibbs, D. (2004). The environment and the entrepreneurial city: Searching for the urban 'sustainability fix' in Manchester and Leeds. *International Journal of Urban and Regional Research*, 28(3), 549-569. <https://doi.org/10.1111/j.0309-1317.2004.00535.x>